

3. UMĚNÍ STAROVĚKÉ MEZOPOTÁMIE, KRÉTSKÉ UMĚNÍ,

MYKÉNSKÉ UMĚNÍ

MEZOPOTÁMIE

- 5000 př. n. l. počátky osídlení jižní Mezopotámie
- 4000 př. n. l. nejstarší písemné záznamy
- Starosumerské období (3000 – 2350 př. n. l.)
- Akkadská říše (2340 – 2200 př. n. l.) král Sargon I.
- Staroasyrská říše (2000 – 1750 př. n. l.)
- Starobabylonská říše (1900 – 1600 př. n. l.) Chammurapi
- Říše Mitanni (1600 – 1350 př. n. l.)
- Středobabylonská říše (1350 – 1235 př. n. l.) Kassité
- Novoasyrské říše (911 – 612 př. n. l.) král Aššurbanipal
- Novobabylonská říše (612 – 539 př. n. l.) král Nabukadnezar

Posmrtný život a náboženství

- Král byl zástupcem či prostředníkem boha na zemi
- Smrt dělá z člověka stín, který se smutně pohybuje ve tmě bez spojení s živými
- Náboženství polyteistické (mnohobožství)
- An: bůh nebes, nejvyšší bůh
- Enlil: bůh ovzduší, měl chrám v Nippuru
- Enki: „pán země“, znal tajemství řádu světa
- Ninchursag: matka předešlých bohů
- Ištar: bohyně lásky a plodnosti
- Sín: bůh měsíce
- Šamaš: bůh slunce

Architektura

- Stavebním materiálem byly cihly (nevyskytovaly se zde kameny)
- Architektura sloužila k náboženskému kultu a reprezentaci panovníka, nerozvinula se sakrální architektura
- Budovaly se hlavně paláce (panovnický palác byl v blízkosti chrámového okrsku, nebo uprostřed města či byl součástí městského opevnění), důležitým architektonickým prvkem byly také sloupy

Zikkurat:

- Část palácového komplexu
- Stupňovitá pyramida (nejčastěji se sedmi stupni, posvátné číslo)
- Byl stavěn na podezdívce (z důvodu záplav)
- Nejvyšší terasa soužila pro příchod boha
- Každý stupeň byl zasvěcen některé hvězdě a byl barevně rozlišen (černá, bílá, purpurová, modrá, červená, zlatá, stříbrná)
- Zikkurat v Uruku, Zikkurat v Eridu, Zikkurat v Uru, babylonský zikkurat (Babylonská věž)
- Babylonská věž: sedmistupňový, 90 m, základy tvaru čtverce

Sumerské paláce:

- Stály na terasách ze sušených cihel
- Vyvinuty z trojdílné dispozice sumerského domu
- Trůní síň podepřena okrouhlými nebo hranatými pilíři
- Kjednomu zokrajů se přistavovalo příčné křídlo (palác byl tvaru T)

Asyrské paláce:

- V asyrském období se stavěly rozsáhlé palácové komplexy
- 8. – 7. století byl palác samostatnou, hradbami obklopenou jednotku, z části zasazenou do městských hradeb
- Půdorys paláce se řídil praktickými potřebami
- Klenuté bránové vstupy byly zdobeny plastikami „lamaššu“ (bytosť sestavená z člověka, orla, lva a býka)
- Asyrské paláce se dělí na tři části: serail (reprezentační část), khan (hospodářská část), harém (soukromé prostory)
- Někdy byly součástí paláce i budovy zámecké stráže, knihovny, zvláště pak obytný palác krále a královny
- Aššurbanipalův palác v Ninive

Novobabylonské paláce:

- Stavěly se na terase, přepychově řešené, významné prostory zdobené glazovanými cihlami, měly visuté hradby (jeden z divů světa-visuté zahrady královny Semiramis)

Domy:

- Vnitřní dvůr kolem něhož byly seskupeny místnosti

- Byly osvětleny jen dveřmi do dvora, případně otvorem ve stropě, průčelí do ulice bylo bez otvorů

Města:

- Babylon:
 - centrum říše, rozkvět za vlády Chamurappiho, za vlády Nabukadenezara byl z Babylonu vytvořen jeden urbanistický celek jemuž dominovaly královské rezidence (Jižní hrad, Severní hrad, Hlavní hrad, Letní hrad), uvnitř městských hradeb byl kulturní pavilon s cestou k bráně bohyně Ištar zdobené glazovanými cihlami a podobami posvátných zvířat, město mělo dvojitě hrady, přes Eufrat vedl kamenný most
 - Ištarina brána (12 m, jedna z 8 vstupních bran, zdobena lvy s otevřenou tlamou, modré cihly)
 - Mardukova procesní cesta (od Ištariny brány k svatyni boha Marduka s pětistupňovým zikkuratem, široká 24 m, dlouhá přes 800 m)
- Aššur:
 - Bývalé hlavní město Asýrie, postaveno jako přírodní pevnost
 - Chrám Aššuru, dvojitý chrám Sína a Šamaše, dvojitý chrám Anua a Adada, parthský palác
- Goče Zambil:
 - Centrum Elamu, uprostřed města okřes se zikkuratem, královská rezidence s mauzoleem
- Dúr-Šarru-Kén:
 - Založené Sargonem II., královský palác, královský komplex, zikkurat, dnešní Chorsabád
- Eridu
- Ninive
- Súi
- Ur: Urnammuův zikkurat s chrámem boha Nanny
- Uruk: Bílý chrám (nestarší v Mezopotámii)

Sochařství

- Nedostatek kamene- omezovalo se na drobné sošky z vápence, dřeva a kostí
- Reliéfy (hlavně v sumerském období), v menší míře volné sochy
- Rozvinula se glyptika (řezba do kamene nebo zvláštní tvrdé směsi na tvorbu pečetních válečků)
- Oblíbeným námětem byl Gilgameš krotící býka
- Uplatňoval se princip koncepčního realismu, zákon frontálního zobrazení, hieratická perspektiva, kompozice s horizontálními pásy
- Sumerské sochařství (3000 - 2340 př. n. l.):
 - Vytvořilo se ve městech Eridu, Kiš, Nippur, Ur, Uruk, Lagaš
 - Sumerské období přineslo reliéfy na nádobách (alabastrová váza z Uruku) a pečetidlech

- Pečetidla měla zprvu dvě ploché či mírně vypouklé destičky, pak tvar válečku z alabastru, jaspisu, steatitu apod., jejich otisk byl majetnickým znamením, náměty: zvířata a rostliny, monstra, obětní a pracovní náměty, démoni, symboly (Pečetní váleček pokušení),
- Obětní destičky s náměty státní myšlenky (Destička krále Nanše)
- Zobrazení figur- oholené hlavy a brady
- Reliéfy na stélách- Supí stéla (k paměti vítězství lagašského krále Eannatama nad městem Ummou, je na ní vyobrazený bůh držící orla se lví hlavou)
- Akkadské sochařství (2340 – 2180 př. n. l.):
- Na rozdíl od sumerského bylo uměním semitského lidu
- Navázalo na předchozí vývoj, vneslo do umění citovost a představivost
- Zobrazení figur- postavy s dlouhými vlasy a vousy (symbolizace síly, charakterizující bohy a jejich pozemské zástupce a krále)
- Motivy plodnosti, úrodnosti, krotitelství, motiv státní myšlenky, myšlenky kultovní (vládce modlící se před trůnícím bohem), božstva, užívání symbolů (např. hvězdy – štěstí a kosmická síla)
- Sumerská bohyně (žezlo se dvěma hady), Stéla krále Sargona (dioritový fragment), Náramsinova stéla, bronzová hlava z Ninive
- Toto období ukončil vpád gutejců
- Starobabylonské sochařství:
- Vláda Chammurappiho (klíčovou památkou je Chammurappiho zákoník – dioritový blok s textem a reliéfem zobrazujícího krále před bohem Šamašem)
- Motivy paláců – brány s motivy okřídlených býků, stěny paláců obkládány polévanými cihlami a zpevňovány mozaikami, významný motiv byl býk s lidskou hlavou a tírou osazenou rohy (ochraná funkce)
- Motivy reliéfů – vládce, kultovní obřady, panovníci v supích maskách (plodnost), démoni a monstra
- Reliéfy byly z pálené hlíny, vápence, slonoviny (dělaly se i malé z bronzu, nosily se na krku)
- Bronzová brána z Imgur, Reliéf z Chorsabádu, reliéf Raněná Ivce
- Novobabylonské sochařství (612 – 539 př. n. l.):
- Stavebnictví používalo pálené a glazované cihly- především letní palác Nabukadnezara II., lštařina brána
- Novobabylonské umění bylo přerušeno vpádem Peršanů a zničením Babylonu, umělecká tradice ale zůstávala dokud ji neukončil Alexandr Makedonský
- Sochy Guedy:
- Po pádu Akkadské říše došlo k ochuzení sochařství, výjimkou jsou Guedovy sochy
- Jsou jemně modelovány, vyjadřují vyrovnanost a duševní sílu
- Gueda byl vládce Lagaše (nazýval se Ensi či bůh Lagaše), postavil mnoho chrámů a paláců

- Dnes máme 30 podobizen z modrého dioritu a černého doleritu (sopečné vyvřeliny), vždy je zobrazen v jednoduché tunice s odhaleným pravým ramenem, ruce spjaté k modlitbě, někdy má čelenku či turban, propracované oči
- Gudea s plánem, Gudea s měřítkem, Gudea prosebník, Gudea obětník, Gudea se širokými rameny a další (socha Gudey byla historickou jednotkou pro měření délky)

Malířství

- Kolíčková mozaika (válečky vypálené z hlíny, vsazené kolmo so zdiva), jejich plošky byly zbarveny bíle, červeně a černě, zhotovovány ze sádry nebo barevných kamenů
- Nástěnné malby z okrové, červené, černé a bílé byly určeny pro královské paláce (motivy jsou kultovní, obětní a mytologické výjevy)
- Důležitým dílem je Urská standarta (mozaiková skříňka s výjevy války a míru rozvinutých do pásů, je modrá)

Umělecké řemeslo

- Zlatnictví, textilní výroba, keramika, hudební nástroje, zbraně, přilbice
- Vysoká technická úroveň
- Řemeslo se uplatnilo na obětních darech (v Mezopotámii byl krvavý kult- v hrobkách bylo nalezeno mnoho dobrovolně zabitých lidí, kteří měli doprovázet krále v posmrtném životě)
- Psalo se klínovým písmem (rydlem vrýváno do hliněných destiček)

KRÉTSKÉ UMĚNÍ

- Významný předchůdce řeckého umění
- Báje týkající se Mínoa, Daidala, Mínotaura a Thésea
- Počátky kultury sahají do roku 3500 př. n. l. (neolit)
- Dělení:
- Raná doba Mínojská I. 3000 – 2500 př. n. l. (malovaná keramika, měděné nástroje)
- Raná doba Mínojská II. (kamenné vázy, glyptika)
- Raná doba Mínojská III. (předpalácové období)
- Střední doba Mínojská I. a II. (první paláce ve Faistu a Knóssu, později byly zničeny)
- Střední doba Mínojská III.
- Pozdní doba Mínojská I. a II. (období druhých paláců, přechod hieroglyfického písma k lineárnímu)
- Pozdní doba Mínojská III. 1400 – 1150 př. n. l. (mykénská nadvláda, sklon krétského umění)

Architektura

- Navazovala na starší kulturu, později se uplatňovala samostatná originalita
- Vliv křesťanů (i na Kypru, syrském pobřeží a Egyptě)

- Civilizace se opírala o drobná království, která později splynula v jednu monarchii (hlavní město Knóssos)
- Nejvýznamnější centra: Knóssos, Faistos, Gortys, Lyttos, Kydonia, Rhytion
- Při stavbě měst používali křesťané lámaný kámen opracovaný na kvádry, ulice byly dlážděny, schodiště vyrovnávala rozdíly v terénu
- Palác v Knóssu:
 - Palác nebyl symetrický (organicky spojené budovy)
 - Fresky a štuková výzdoba
 - Palác je postaven z tesaných kvádrů označených symbolem dvojbřité sekery „Labrys“ (symbolizovala ženské božstvo), Labrys – labyrint
 - Labyrint síní a chodeb, nádvoří dlouhé 50 m, obydlí královny (megara), v sálu byl nalezen sádrový trůn
 - Předpalácové období mělo vyspělou pohřební architekturu a chudou světskou architekturu
 - Paláce měly kanalizaci a vodovod, místnosti měly nástěnné malby (výjevy lidí, zvířat a rostlin), štuková výzdoba, motiv propylejí (vstupní brána)
 - 1450 př. n. l. dobyli Knóssos řečtí Achájové (paláce byly zničeny)

Sochařství

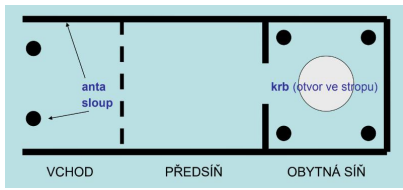
- Dochovaly se drobné kultovní sošky a realistické reliéfy
- Bohyně s hady (dlouhá sukně, obnažená ňadra) či kněžky, rituální sošky ze slonoviny, bronzu nebo hlíny, vysoké nejvýš 25 cm
- Zlaté poháry z Vafia (výjevy lovu divokých býků a zkrocené býky)
- V náboženství hrály významnou roli ženy, kněžky a kult býka

Malířství a umělecké řemeslo

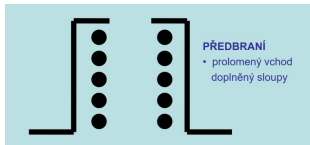
- Náměty: figurální (Pařížanka z Knóssu), zoomorfni (Delfini z Knóssu), fantastické (gryfové), ornamentální (kvetoucí rostliny)
- Frontální zobrazení, volnější podání oproti Egypťanům – převládala barevná skvrna nad linií, motivy mořské flóry a fauny, abstraktní motivy spirály

MYKÉNSKÉ UMĚNÍ

- 16. až 12. století př. n. l.
- Předchůdce řecké kultury, nositeli kultury byly Achájové, stavěli centra s mohutnými hrdkami „Kyklopské zdivo“
- Architektonický typ – megaron, propylaje

megaron

propylaje

- Funerální architektura – šachtové nebo kopulové hroby
- Lví brána v Mykénách, Agamemmonova maska (posmrtná maska), dekorovaná mykénská keramika, nástěnné malby (fresky)